

4. Лаврентьева Г. Комп'ютерно-ігровий комплекс в дошкільному закладі // Дошкільне виховання – 2003. – № 1. – С. 10 – 12.
5. Монахов В. Психолого-педагогические проблемы обеспечения компьютерной грамотности учащихся // Информатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2009. – № 6. – С. 73 - 81.
6. Семенюк Э. П. Информатики и современный мир: Философские аспекты. – Львов: Украинская академия печати. – 2009. – 283 с.
7. Формування комп'ютерної грамотності учнів: Зб. статей / За ред. І. Ф. Тесленка. – К.: Рад. школа, 1987. – 160 с.
8. Червинська О. Інформаційні технології – в освітній процес // Дошкільне виховання. – 2011. – № 1.- С. 12 – 15.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Фадєєва Тетяна Олексіївна – доцент кафедри методик початкової освіти Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ НАВЧАННЯ – ЗАПОРУКА УСПІХУ

Галина ЮЗБАШЕВА

У статті розкрито підвищення кваліфікації вчителів хімії загальноосвітніх навчальних закладів на основі диференціації. Диференційоване навчання вчителів хімії базується на основі кваліфікаційних категорій, що дає можливість обирати зміст, форми, методи курсів підвищення кваліфікації.

Ключові слова: диференційоване навчання, варіативність, кваліфікаційні категорії, типологічні групи, кваліфікаційні рівні педагогів, інваріантна складова плану.

В статье раскрыто повышение квалификации учителей химии общеобразовательных учебных заведений на основе дифференциации. Дифференцированная учеба учителей химии базируется на основе квалификационных категорий, что дает возможность избирать содержание, формы, методы курсов повышения квалификации.

Вимоги сьогодення вимагають реформування післядипломної освіти в контексті диференційованого навчання. Розглядаючи філософію цього питання, зрозуміло що центром педагогічного процесу є людина з її особистими потребами і власним внутрішнім світом як вища цінність суспільного буття. Для побудови демократичного суспільства потрібно формувати людину, яка б була самодостатня, самостійно й критично мислила, відповідальна, підготовлена до свідомої та ефективної діяльності в різних галузях життя. Цього можна досягти лише на основі демократизації навчального процесу, який має забезпечувати умови для повноцінного розвитку кожної конкретної людини, виходячи з її здібностей, уподобань і життєвих прагнень, а також визначення потреб в пізнанні й самопізнанні.

Учитель, який здійснює навчальний процес в загальноосвітніх закладах зобов'язаний не просто бути фахівцем високого рівня, а мусить забезпечувати [6]:

- варіативність та особистісну орієнтацію освітнього процесу (проектування індивідуальних освітніх траєкторій);

- практичну орієнтацію освітнього процесу з уведенням інтерактивних, діяльнісних компонентів (освоєння проектно-дослідницьких і комунікативних методів);

- завершення профільного самовизначення старшокласників і формування здібностей і компетентностей, необхідних для продовження освіти у відповідній сфері професійної освіти.

Зрозуміло, що мова піде про диференційоване навчання. Значний внесок у дослідження проблеми диференційованого підходу до навчання зробили такі вчені В. М. Володько, Г. Д. Гейзер, П. М. Гузак, В. І. Кизенко, І. М. Козловський, І. Д. Кутузов, В. Р. Ільченко, К. Д. Ушинський, І. Е. Унт, І. М. Чередов.

Проблема диференційованого навчання досліджувалась у дисертаціях В. І. Шульдика, С. С. Петрової, П. І. Сікорського, О. Г. Ярошенко та ін. Вчені встановили, що найбільш важливими факторами інтенсифікації процесу навчання є підвищення кваліфікації вчителів, озброєння їх сучасними прогресивними ідеями, найновішими методиками та підходами, організація педагогічного керівництва у відповідності з технологією системного управління. Для того, щоб індивідуалізувати навчальний процес, необхідно створити орієнтовані навчальні технології, які забезпечували б умови для реалізації освітніх завдань кожного учня.

Для здійснення цих завдань учитель повинен мати певну підготовку. Тому післядипломна освіта покликана допомогти вирішити ці питання.

Сьогодні післядипломна педагогічна освіта стає більш персоніфікованою, покликана надавати кожному вчителю ширші можливості для оновлення, удосконалення, поглиблення своєї професійної підготовки в прийнятний для нього спосіб, у тому числі на базі дистанційного навчання із застосуванням нових інформаційних технологій. Замовником підвищення своєї професійної кваліфікації стає сам учитель, якому держава надає необхідні для цього можливості і стимули.

Як зазначають науковці, післядипломна освіта сьогодні пов'язана зі змінами у структурі, змісту, форм, методів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Саме розв'язання суперечності між нагальною потребою сучасності підвищення кваліфікації вчителів хімії та вимогами до

кваліфікаційних категорій є важливою проблемою для науковців, методистів.

Мета статті теоретично обґрунтувати диференційований підхід до підвищення кваліфікації педагогів з урахуванням кваліфікаційних категорій учителів та методичного забезпечення кожного етапу навчального процесу.

На підставі аналізу літературних джерел можна стверджувати, що диференційований підхід – це цілеспрямована діяльність педагога з використанням в умовах як довільного так і спеціально організованого навчання можливостей урізноманітнення тих чи інших освітніх компонентів. Диференційоване навчання є прогресивною формою організації педагогічної діяльності вчителів, що створює можливості для самореалізації і самоствердження, маючи як передумову діяльнісного підходу до організації навчання:

- диференційоване навчання – не стихійний процес. Воно відбувається за певних умов і за безпосереднього педагогічного керівництва;

- диференційоване навчання на навчальних заняттях практичного напрямку (семінари, практичні заняття) передбачає індивідуально – типологічне групування слухачів за визначеними критеріями;

- основою диференційованого навчання на заняттях є організація самостійної роботи;

- диференційоване навчання можливе лише на основі взаємозв'язку фронтальної, групової, парної та індивідуальної роботи на лекції.

Диференційоване навчання – це множинність та варіативність індивідуальних і колективних підходів до суспільно погоджених цілей освіти. Вона створює сприятливі умови для індивідуалізації навчання, професійного зростання педагога, передбачає відкритість змісту освіти, різноманітність навчально-методичного матеріалу, форм і методів навчальної діяльності, широке врахування національної та регіональної специфіки у роботі педагогів.

Реалізація диференційованого навчання пов'язується з урахуванням кваліфікаційних категорій слухачів (спеціаліст, II категорія, I категорія, вища, «старший учитель», «учитель методист»); модернізацією змісту та структури навчальної програми підвищення кваліфікації вчителів хімії.

Диференційоване навчання має визначальні ознаки, за якими слід здійснювати фахову підготовку. Результати наукових досліджень та досвід діяльності обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти вказують на впровадження типологічних об'єднань учителів на курсах. Створення типологізованих груп здійснюється на основі певних

критеріїв, які враховують задатки, нахили, здібності, інтереси, рівень професійності. Групування вчителів можна здійснювати за такими напрямками:

- група слухачів з педагогіко-психологічними питаннями
- педагогіко-методичними питаннями
- теоретичними питаннями
- інформаційно-комунікаційними питаннями

Групові об'єднання учителів допомагають розв'язувати цілу низку питань з відповідного напрямку. Диференційоване навчання також має такі особливості, а саме [5]:

- типологічне групування та врахування типових індивідуальних особливостей слухачів;
- диференціація змісту навчального матеріалу;
- диференціація форм, методів, прийомів навчання;
- диференціація управління навчально-пізнавальної діяльності слухачів;
- технологізація навчального процесу шляхом розробки способів навчання слухачів на засадах диференціації.

Диференціація може бути різних видів і реалізуватися на різних рівнях: зовнішня (за змістом), внутрішня (за процесом). У вітчизняній педагогічній науці та педагогічній науці близького зарубіжжя «зовнішня» диференціація визначається як диференціація змісту освіти, а «внутрішня» – як диференціація процесу навчання [2].

Комплектування змісту освітнього матеріалу здійснюється з урахуванням конкретно-історичних та психологічних вимог. У відповідності з цими вимогами зміст соціального досвіду піддається педагогічній переробці. Він відбирається з позицій його цінності і потрібності для забезпечення активної участі педагога у безперервному житті.

Погляд вчених на зовнішню диференціацію, зосереджується на організації навчально-виховного процесу, якій враховує індивідуальні особливості особистості об'єднуючи вчителів в типологізовані групи. Зовнішня диференціація пов'язана з внутрішньою.

Внутрішня диференціація дозволяє розподілити слухачів на навчальні три групи [3]:

Таблиця 1

Розподіл навчальних груп слухачів курсів підвищення кваліфікації за кваліфікаційними рівнями та педагогічним досвідом

<i>Диференційовані групи слухачів</i>	<i>Кваліфікаційні рівні педагогів</i>	<i>Основні вимоги до кваліфікаційних категорій та знань</i>
1	Учитель другої категорії	Виявляють достатній рівень професіоналізму,

		використовують сучасні форми і методи навчання та виховання, досягають значних результатів у педагогічній діяльності
2	Учитель першої і вищої категорії	Виявляють ґрунтовний та високий рівні професіанолізму, ініціативні, творчі; добре і досконало володіють ефективними формами і методами педагогічної діяльності та організації навчально-виховного процесу; досягають значних результатів у вирішенні навчально-виховних завдань та забезпечують високу результативність і якість своєї роботи
3	«Старший учитель», «Учитель – методист»	Досягли високого рівня професіанолізму в роботі, систематично використовують прогресивний педагогічний досвід, беруть активну участь у його поширенні, надають практичну допомогу у становленні молодих педагогів, постійно працюють над своїм фаховим самовдосконаленням; які запроваджують у навчально-виховний процес найбільш ефективні форми і методи роботи, узагальнюють передовий педагогічний досвід, беруть активну участь у розробці шкільного компонента змісту освіти, діяльності професійних педагогічних об'єднань, асоціацій, надають практичну допомогу педагогічним працівникам інших навчально-виховних закладів в освоєнні досвіду провідних педагогів і мають власні методичні розробки, які

		пройшли апробацію та схвалені науково-методичними установами відповідного рівня.
--	--	--

Такий розподіл здійснено нами на підставі змісту навчальних вимог до кваліфікаційних категорій та педагогічних знань, зазначених у діючому «Типовому положенні про атестацію педагогічних працівників» [3].

На підставі цього документу зазначаємо інваріантні і варіативні складові навчальних планів підвищення кваліфікації вчителів предметів освітньої галузі «Природознавство» (хімія). Інваріантна складова у планах підвищення кваліфікації вчителів є наявність трьох модулів: соціально-гуманітарного, професійного та діагностико-аналітичного. Кожний модуль має своє значення у програмі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема соціально-гуманітарному і діагностико-аналітичному модулям відведено приблизно по 10 % від загальної кількості годин, відповідно професійний модуль займає 80 % навчальних годин. Весь курс підвищення кваліфікації педагогічних працівників в інституті післядипломної освіти орієнтовано на 216 навчальних годин.

Розподіл навчального навантаження на професійний модуль, який містить 80%, пояснюється, по-перше, причиною постійного зростання вимог до рівня професіоналізму сучасного вчителя, по-друге, бажанням більшості вчителів підвищувати свою кваліфікацію за конкретним фахом.

Варіативна складова планів передбачає не лише сталих курсів і спецкурсів (інваріантна складова плану), а й традиційних спецкурсів та факультативів за вибором (варіативна складова) та частість організації самостійної роботи зі слухачами.

Зміст варіативної складової соціально-гуманітарного модуля формується відповідно до регіональної специфіки; зміст варіативної складової професійного модуля – згідно з пропозиціями слухачів та можливостями організаторів навчання щодо загального поглиблення наукових знань.

Інваріантна складова соціально-гуманітарного модуля є сталою за кількістю годин та тематикою змісту. Слухачам курсів підвищення кваліфікації надається можливість, відпрацювавши навчальні курси і спецкурси інваріантної складової соціально-гуманітарного модуля, добирати за власним бажанням із запропонованої варіативної частини потрібну кількість годин, що не перевищує в сукупності 10 % від загального навчального навантаження.

У змісті професійного модуля передбачається вивчення: інноваційної педагогіки, сучасної педагогіки, сучасної методології науки і практики, сучасної методики викладання предмета. Для диференційованої групи «Старший вчитель», «Учитель-методист» навчальний план з основ методичної роботи доповнюється уміннями працювати з перспективним педагогічним досвідом, основними правилами написання та порядку затвердження методичних розробок, авторських програм, посібників, підручників тощо. Ці знання можуть переходити на рівень практичних умінь виконання випускних творчих робіт. Диференціація цього модулю пов'язана з існуванням прямої залежності між збільшенням кількості годин на самостійну роботу слухача та ступенем підвищення рівня його професіоналізмом.

До цього модуля бажано додати такий вид роботи як індивідуальна робота. При кінці слухач має бути захищати свою роботу. Сучасні прогресивні напрямки освіти дорослих висувують потребу широкого застосування різнопланової роботи з розробки та захисту не тільки індивідуальних, а і колективних завдань (навчальних проектів). Нові орієнтири розвитку шкільної освіти вимагають від учителя сформованих умінь навчити учнів колективним способом прийняття рішень, відповідальності за них, комунікативності, толерантності. Такий вид роботи поєднує прогресивні андрогогічні тенденції, потреб часу з вимог нормативних документів.

Диференційований підхід до виконання випускних робіт враховує кваліфікаційну категорію слухачів. Учитель II кваліфікаційної категорії виконує випускну роботу індивідуально у формі індивідуального проекту; I категорія та вища – індивідуальні та колективні проекти; «Старший учитель», «Учитель методист» – колективні проекти.

Діагностико-аналітичний модуль є інваріантний. До цього модуля входять: вхідне діагностування, настановне заняття, захист проектів, комплексний залік. Диференційований підхід на цьому модулі яскраво використовується при виконанні завдань комплексних заліків у формах: контрольна робота, самостійна робота тощо.

Розподіл годин на самостійну роботу залежить від кваліфікаційної категорії слухачів.

Таблиця 2

Розподіл аудиторних і самостійних навчальних годин відповідно до кваліфікаційних категорій слухачів та їх педагогічного досвіду

<i>Види навчальних занять слухачів</i>	<i>Учителі II кваліфікаційної категорії</i>	<i>Учителі I та вищої кваліфікаційної категорії</i>	<i>«Старший учитель», «Учитель методист»</i>
Аудиторна робота	66,7 % (від загального	50 %	33,3 %

	навантаження)		
Самостійна робота	33,3 %	50 %	66,7 %

З таблиці ми бачимо, що кваліфікаційна категорія педагогічних працівників впливає на планування та організацію самостійної роботи, чим вище кваліфікаційний рівень педагога («старший учитель, учитель методист»), тим вище відсоток самостійної роботи (66,7%). При використанні самостійної роботи важливо спиратись на професійні уміння та навички, на педагогічний досвід.

При такій організації підвищення кваліфікації слухачів необхідно використовувати варіативний навчально-методичним матеріалом, який мав би відрізнятися: за змістом вивчення навчального матеріалу, за формами і способами організації навчального матеріалу, за управлінням навчальної діяльності, за технологіями навчання.

Якісний перехід загальної середньої школи на профільне навчання й новий зміст підвищення методичного рівня вчителя повинна включати:

- підготовку до здійснення рівневої диференціації в умовах профілізації навчання⁴

- підготовка до здійснення профільної диференціації;

- підготовка допрофільного навчання;

- підготовка до викладення елективних курсів

- підготовка до використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах диференціації.

Зміст підготовки вчителя до реалізації диференційованого навчання передбачає: розвиток у учнів мотивації до профілю; навчання предметів, що є базовими для обрання профілю, на компетентнісній основі; включення до навчального процесу матеріалів, що спроможні розвинути інтерес до професії, пов'язаних з профілем; запровадження в навчальному процесі психолого-педагогічного супроводу учнів, проведення діагностування їх нахилів і здібностей; включення до навчального плану курсів за вибором, орієнтованих учнів на обрання відповідного профілю навчання; максимально використовувати особливості викладання хімії на курсах підвищення кваліфікації: розв'язування задач, проведення хімічного експерименту, навчальні комплексні екскурсії, дослідження, виконання проектів тощо [9].

Проведений аналіз наукових досліджень та педагогічного досвіду дає змогу зробити такі висновки: чим вищий рівень професійний рівень фахівця – тим більшою має стати частка форми роботи, що передбачає обмін думками, спільне вирішення навчальних завдань (тематичні диспути, дебати тощо). Оновлення підвищення кваліфікації педагогічних працівників в інституті післядипломної освіти є багатогранна диференціація.

Наведена інформація торкається лише диференційованого навчання у післядипломної освіти ілюструє динаміку кількісних та якісних змін організації навчального процесу дорослих відповідно кваліфікаційної категорії. Всі аспекти проблем, які окреслено у статті апробовані на курсах підвищення кваліфікації вчителів хімії освітньої галузі «Природознавство» при Херсонської академії неперервної освіти, а також автором статті було розроблено навчальний план та програма підвищення кваліфікації вчителів хімії на основі диференціації [4]. Підвищення кваліфікації вчителів хімії з використанням диференційованого навчання підвищує рівень самоосвіти, самовдосконалення, самовизначення.

Перспектива розвитку дослідження має певний крок уперед, тому що дослідження поняття «диференційоване навчання» у післядипломної освіти дає новий поштовх до змін, направлених на розвиток педагога та подальше дослідження у цьому напрямку.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Фролов И. В. Сельская школа с профильным обучением на основе уровневой дифференциации//Наука и жизнь. – 2005. – № 2. – С.56 – 59
2. Шарко В. Д. Диференційований підхід до організації навчального процесу – умова впровадження профільного навчання рівневого оцінювання навчальних досягнень учнів: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції [«Профільне навчання природничо-математичного та технологічного напрямків: проблеми, досвід, перспективи»], (Херсон, 29-30 жовт. 2009р.) /Наук. ред. Юзбашева Г. С. Херсон: Айлант. – 2009. Випуск 12. 360с.
3. Типове положення про атестацію педагогічних працівників. – К., 2010
4. Навчальний план та програма підвищення кваліфікації вчителів хімії. – Херсон: РПО, 2010. – 37с.
5. Анікіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі. – Харків: Основа, 2003. – 176с.
6. Бугайов О. І. Диференціація навчання учнів у загальноосвітній школі / Методичні рекомендації. – К.: «Освіта», 1992. – 32с.
7. Вишневський О. Л., Кобрій О. М., Чепіль М. М. Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій / За ред. О. Вишневського. - Дрогобич: Відродження, 2001. - 268 с.
8. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Видавничий центр «Академія», 2001. - 576 с.
9. Гусак П. М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх вчителів початкових класів школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец 13.00.01. (Загальна педагогіка)/ П.М.Гусак. К., 2000. – 40с.
10. Щербань П. М. Прикладна педагогіка: Навч. - метод., посібник. — К.: Вища шк., 2002. - 215 с; іл.
11. Дидактичні засади формування навчальних профілів: посібник / [авт.кол.: В. І. Козенко, О. К. Корсакова, Л. А. Липова, Л. Л. Момот, С. Е. Трубочева, В. Р. Ільченко]; за наук. Ред.. В. І. Кизенка. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 132с.:іл., табл.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юзбашева Галина Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри, завідувач кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних та технологічних дисциплін комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.